

Developing a Model of "Conscious" Premarital Counseling, with a Comparative View of Religious Teachings, Psychological Theories and Indigenous-Cultural Requirements

Mohammad

Seyyedhassantehrani

Islamic Azad University, kermanshah branch, Iran

Keivan Kakabraee *

Associate Professor, Department of Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.
Address: Azad University of Kermanshah

Hasan Amiri

Department of Psychology, Islamic Azad University, Kermanshah Branch

Abstract

The purpose of this study is to develop a scientific-operational model of "premarital counseling" using Islamic teachings about marriage, marriage theories and family psychology and indigenous-cultural considerations. The research design is applied in terms of purpose and "contextual theory", "thematic analysis" and "experts' lived experience" in terms of implementation method. In this research, first, religious texts (verses of the Holy Quran and the narrations of the Infallibles) on the importance of marriage, criteria for choosing a spouse, the rights and duties of couples, and the communication ethics of couples have been studied. Then, psychological theories related to marriage and counseling methods used by internal experts are examined. After applying the concepts and extracting the categories of successful marriage, the concept of "awareness and acceptance" is the main component in choosing a spouse and the four dimensions are "health", "similarity", "proportionality" and "skill". Necessary subsets for choosing a spouse Based on this, the executive model of premarital counseling was developed.

Keywords: Marriage, Family, Premarital Counseling.

* Corresponding Author: kakabraee@gmail.com

How to Cite: Seyyedhassantehrani, M., Kakabraee, K., Amiri, H. (2023). Developing a Model of "Conscious" Premarital Counseling, with a Comparative View of Religious Teachings, Psychological Theories and Indigenous-Cultural Requirements, *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 13(52), 1-37.

تدوین الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، با رویکرد تطبیقی دینی، روان‌شناسی و بومی - فرهنگی

محمد سید حسن طهرانی دانشجوی دکتری مشاوره، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

کیوان کاکابرای * دانشیار گروه روان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

حسن امیری استادیار گروه روان‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، تدوین الگوی عملی «مشاوره پیش از ازدواج»، با بهره‌گیری تطبیقی از آموزه‌های اسلامی، نظریات روان‌شناسی و نیز ملاحظات بومی- فرهنگی است. روش پژوهش کیفی و با استفاده از دو روش «تحلیل مضمون» و «داده بنیاد» از نوع تجربه زیسته افراد خبره است. ابتدا با استفاده از روش تحلیل مضمون، متون دینی (آیات قرآن کریم و روایات معصومین ع) در باب ازدواج، ملاک‌های انتخاب همسر، حقوق و وظایف زوجین و اخلاق ارتباطی زوجین و نیز نظریات مشهور روان‌شناسی مربوط به ازدواج بررسی شد و در ادامه با استفاده از روش داده بنیاد از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته از گروهی از متخصصان داخلی، تجربه زیسته این افراد در مشاوره پیش از ازدواج (تا اشباع داده‌ها) مورد بررسی قرار گرفت و با نگاه تطبیقی، همه داده‌ها کد گذاری شد. پس از تطبیق مفاهیم و استخراج مقوله‌ها، مفهوم «آگاهی‌بخشی و افزایش پذیرش مسئولیت انتخاب» به‌عنوان مؤلفه اصلی مشاوره پیش از ازدواج و ارزیابی مشاوره‌ای چهار بُعد «سلامت»، «تشابه»، «تناسب» و «مهارت» به‌عنوان مقولات فرعی برای مشاوره پیش از ازدواج، انتخاب شد. درنهایت بر این اساس یافته‌های پژوهش در بُعد نظری، الگوی عملی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» تدوین گردید.

کلیدواژه‌ها: ازدواج، مشاوره ازدواج، مشاوره پیش از ازدواج.

* نویسنده مسئول: kakabraee@gmail.com

مقدمه

خانواده مهم‌ترین نهاد اجتماعی و کانون آرامش فرد و جامعه است. دستیابی به جامعه سالم، آشکارا درگرو سلامت خانواده و تحقق خانواده سالم، برخورداری افراد آن از سلامت روانی و داشتن رابطه مطلوب با یکدیگر است (برن اشتاین و برن اشتاین^۱، ۲۰۰۳). زیربنای تأسیس یک خانواده ازدواج است. ازدواج قدیمی‌ترین و بنیادی‌ترین نهاد بشری است که نه تنها نقطه عطفی است که مرحله جدیدی در زندگی فرد را رقم می‌زند، بلکه عنصر حیاتی جامعه مدنی نیز به شمار می‌رود (هویت و چرچیل^۲، ۲۰۲۰). در همه کشورها، بدون توجه به دین و فرهنگ، بیش از ۸۰ درصد مردم بالای ۲۰ سال ازدواج کرده‌اند (بلک کانتر^۳، ۲۰۲۰). ازدواج نقش بسیار مهمی در زندگی اکثر بزرگسالان دارد (اترو، ولز، چن، براون، کنلی، لوینسون، فردریکسون^۴، ۲۰۲۰) و مهم‌ترین منبع حمایت اجتماعی زوجین را فراهم می‌آورد (کاپن، کارمانز، بورک^۵، ۲۰۱۹). در بافت فرهنگ ایرانی - اسلامی، خانواده محبوب‌ترین نهاد انسانی نزد خداوند است که مسیر سعادت و سلامت دنیوی و اخروی افراد را تضمین می‌کند و زمینه پرورش قابلیت‌ها و توانایی‌های اعضا را در ابعاد گوناگون فراهم می‌کند (سلطانی، ۱۳۹۰). تحقیقات نشان می‌دهد ازدواج می‌تواند به‌عنوان یک عامل حفاظت‌کننده در برابر استرس عمل کرده و به زندگی فرد حس معنا ببخشد (گرور و هلیول^۶، ۲۰۱۹) و موجب افزایش سطح بهزیستی عاطفی و روانی شود (بلک کانتر، ۲۰۲۰).

در بین جوانان ازدواج مهم‌ترین و اساسی‌ترین انتخاب در زندگی آنان است (کیان و لیچر^۷، ۲۰۱۸). ازدواج، رویدادی است که منجر به ورود افراد به مرحله جدیدی از زندگی می‌شود و بخش بسیار مهمی از حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها را در برمی‌گیرد (رضوی،

-
1. Bernstein, F. H. & Bernstein, M. T.
  2. Hewitt, B. & Churchill, B.
  3. Black-Kutner, R.
  4. Otero, M. C. Wells, J. L. Chen, K. H. Brown, C. L. Connelly, D. E. Levenson,
  5. Kappen, G. Karremans, J. C. & Burk, W.J
  6. Grover, S. & Helliwell, J.F.
  7. Qian, Z. & Lichter, D. T.

جزایری، احمدی و اعتمادی، ۱۳۹۸)؛ اما ازدواج یک مسئله پیچیده و چالش‌برانگیز نیز بوده و به‌مانند دو لبه تیغ عمل می‌کند چراکه در سوی دیگر آن یک زندگی پر از تعارض است (لارسون و هولمن^۱، ۱۹۹۴). همان‌طور که ازدواج، مهم‌ترین تصمیم در زندگی هر فرد است، رضایت‌مندی از ازدواج نیز اصلی‌ترین عامل تعیین‌کننده کیفیت زندگی و سلامت روان‌شناختی است، به همین دلیل بیشتر محققان برای بررسی کیفیت روابط زوجین، به مطالعه رضایت زناشویی می‌پردازند (جهاندوست دالنجان، علاء‌الدینی و براتی، ۱۳۹۹). رضایت زناشویی بر میزان سلامت روانی، جسمانی، رضایت از زندگی، موفقیت در شغل و ارتباطات اجتماعی مؤثر بوده است (شکری، شفیع‌آبادی، دوکانه‌ای فرد، ۱۴۰۰). در آغاز زندگی مشترک، زوج‌های جوان با شماری از روابط، وظایف و مسئولیت‌های جدیدی روبه‌رو هستند که سابقاً تجربه آن را نداشته‌اند (گورمان، لیو و ساندر^۲، ۲۰۱۹؛ ترنهولم و جنسن^۳، ۱۹۹۶؛ اصلانی، ۱۳۸۳). نرخ بالای طلاق در اوائل ازدواج نشان می‌دهد درصد قابل‌توجهی از زوجها تعارض‌های شدید را در اوائل رابطه زناشویی خود تجربه می‌کنند (اولسون و دی فرین^۴، ۲۰۰۶). در دوره‌های اخیر و به دلایل گوناگون نهاد خانواده دچار آسیب‌های متعددی شده است. ضعف در آگاهی‌های لازم پیش از ازدواج، انتخاب نامناسب در ازدواج و نیز نداشتن مهارت لازم برای زندگی زناشویی نمونه‌هایی از عوامل آسیب‌زا برای خانواده به شمار می‌رود (میر محمد صادقی، ۱۳۹۷؛ تیلور، لیلیس، لمون و لین^۵، ۲۰۰۱؛ رضوی، جزایری، احمدی و اعتمادی، ۱۳۹۷). از آنجا که ازدواج مسائل جدیدی پیش‌روی زوجین قرار می‌دهد، زوجها نیاز به آموزش در مورد چگونگی مقابله با این مسائل دارند (پرهیزگار، اسماعیل زاده ساعیه، اکبری کامرانی، رحیم زاده و تهرانی زاده، ۲۰۱۷).

در دوره‌های اخیر تلاش‌هایی برای تدوین و راه‌اندازی دوره‌های آموزش و مهارت

-
1. Larson, J. H. & Holman, T. B.
  2. Gurman, A. S. Lebow, J. L. Snuder, D. K.
  3. Ternholm, S. & Jensen, A.
  4. Olson, D. H. & De Frain, J.
  5. Taylor, C. Lillis, C. LeMone, P. & Lynn, P. A.

افزایی افراد برای داشتن یک زندگی خانوادگی موفق صورت پذیرفته است. در واقع هدف نهایی آموزش پیش از ازدواج کمک به استحکام و ثبات ازدواج، کاهش نرخ طلاق و ارتقاء کیفیت ازدواج و دستیابی به خودآگاهی است (میر محمد صادقی، ۱۳۹۷). برنامه‌های پیش از ازدواج طیف وسیعی دارند و با عناوین مختلف مانند «آماده‌سازی پیش از ازدواج»^۱ و «آموزش پیش از ازدواج»^۲ مشخص می‌شوند. در همه این برنامه‌ها دو عنصر مشترک یعنی «مهارت» و «آموزش» وجود دارد که به موفقیت زندگی زوجها کمک می‌کند (سرن^۳، ۲۰۰۸). پژوهش‌های مختلف داخلی و خارجی نشان می‌دهد شرکت در برنامه‌های آموزش پیش از ازدواج، با سطوح بالاتر رضایت‌مندی و تعهد در ازدواج و سطوح پایین‌تر تعارض و نیز کاهش نرخ طلاق در ارتباط است (عباسی، ۱۳۹۴؛ خاکسار، ۱۳۹۵؛ رضوی و همکاران، ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸؛ پاروت و پاروت^۴، ۲۰۱۰؛ ویلیامسون، تریل، برادبوری و کارنی^۵، ۲۰۱۴؛ ویل^۶، ۲۰۱۶). رستمی، نوابی نژاد و فرزاد (۱۳۹۹) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش‌های پیش از ازدواج که مبتنی بر مدل تحکیم ازدواج هستند، در دوران نامزدی (عقد)، منجر به کاهش الگوها و آسیب‌های ازدواج می‌شود. همچنین مختاری، یوسفی و منشی (۱۴۰۰) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش پیش از ازدواج طرح‌واره محور بر ارزش‌های ازدواج و تصویر ایده‌آل از همسر تأثیر دارد.

متغیر دیگری که می‌تواند در حذف یا کم‌رنگ شدن عوامل تهدیدکننده روابط زناشویی نقش به‌سزایی داشته باشد «مشاوره قبل از ازدواج»^۷ است (استوتزمن^۸، ۲۰۱۱). مشاوره پیش از ازدواج به معنی مراجعه زوج خواستگار (یک دختر و یک پسر) به یک مشاور متخصص برای ارزیابی انتخابشان به‌عنوان همسر آینده است. مشاوره پیش از

-
1. Premarital preparation
  2. Premarital education
  3. Ceren, S. L.
  4. Parrott, L. & Parrott, L.
  5. Williamson, H. C. Trail, T. E. Bradbury, T. N. & Karney, B.
  6. Vail, S. H.
  7. Premarital Counseling
  8. Stutzman, S.

ازدواج، فرصت ارتقاء مهارت‌های زندگی، آگاهی از معیارهای انتخاب همسر و پذیرش نقش جنسیتی در ازدواج را فراهم می‌آورد و همین‌طور می‌تواند به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های پایداری ازدواج به شمار رود (شاه‌حسینی، حمزه‌گردشی و کاردان سوراکی، ۲۰۱۴). مشاوره پیش از ازدواج، به زنان و مردان آگاهی و دانش ارتباط با خود و همسر آینده‌شان و اهمیت و اهداف ازدواج و زندگی زناشویی را ارائه می‌دهد (مورای و مورای^۱، ۲۰۰۴؛ ترکیان، مصطفوی و پیرزاده، ۲۰۲۰). در واقع این مداخلات پیشگیرانه به‌جای مداخلات درمانی است، به‌گونه‌ای که زوجین می‌توانند به مشکلات موجود یا احتمالی خود پی برده یا از طرف مشاور مشکلات آن‌ها تشخیص داده شود (هاوکینز، بلنچارد، بالدوین و فاست^۲، ۲۰۰۷). زوجین شرکت‌کننده در برنامه مشاوره پیش از ازدواج، افزایش تفکر مثبت در مورد رابطه، درک عمیق‌تر از ازدواج به‌عنوان یک مهارت حرفه‌ای و بهبود ارتباطاتشان را گزارش می‌کنند (کلاوزلی و گراس^۳، ۲۰۲۰). با مشاهده روش‌های مرسوم در مشاوره پیش از ازدواج، می‌توان دریافت که در اغلب آن‌ها افزایش عنصر «آگاهی»^۴ و «پذیرش»^۵ و «مسئولیت‌پذیری»^۶، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و هدف نهایی این برنامه‌ها افزایش سطح «رضایت‌مندی زناشویی»^۷ و «سازگاری زناشویی»^۸ است.

بیشتر برنامه‌های موجود آمادگی پیش از ازدواج در دنیا، معطوف به دوره‌های آموزشی گروهی است و برنامه مدونی برای مشاوره «فردی» پیش از ازدواج به معنی دقیق آن وجود ندارد و مشاوره قبل از ازدواج بیشتر اوقات توسط روحانیون کلیسا در محیط‌های مذهبی انجام می‌شود (برون و هیل^۹، ۲۰۰۴) و این در حالی است که از یک‌طرف در اغلب کشورها، زوج‌ها مشاوره پیش از ازدواج استاندارد را تکمیل نمی‌کنند (لارسون و

1. Murray, C. E. & Murray, Jr. T. L.
2. Hawkins, A. J. Blanchard, V. L. Baldwin, S. A. & Fawcett, E. B.
3. Klausli, J. & Gross, C.
4. Awareness
5. Acceptance
6. Responsibility
7. Marriage Satisfaction
8. Marital Adjustment
9. Bruhn, D. M. & Hill, R.

اسمائی^۱، ۲۰۰۴) و از طرف دیگر به دلیل تغییر در شرایط اجتماعی، روابط جوانان پیش از ازدواج نیز در حال تغییر است (کلاید، هاو کینز و ویلوگی^۲، ۲۰۱۹) و این ضرورت روزآمد شدن آموزش و مشاوره پیش از ازدواج را روشن می‌کند. در جهان بیش از صد برنامه مشاوره گروهی پیش از ازدواج وجود دارد که از لحاظ محتوا، شیوه و جامعه هدف با یکدیگر متفاوت هستند، از این رو امروزه مشاوران سعی می‌کنند که محتوای برنامه مشاوره را بر اساس خصوصیات زوجین و نیازهای خاص آنها هماهنگ و هم‌تا سازند (چیاکاما، امکا و ساموئل^۳، ۲۰۲۰). افزایش نرخ طلاق منجر به افزایش محبوبیت مشاوره قبل از ازدواج (PMC^۴) در چند دهه اخیر شده است. از دهه ۱۹۳۰ برنامه‌های مشاوره پیش از ازدواج باهدف ایجاد و حفظ ازدواج‌های رضایت‌بخش گسترش یافته است. برنامه‌های مشاوره سنتی قبل از ازدواج بر تضمین رضایت پس از ازدواج زوجین تمرکز دارد. با این حال، شکاف قابل توجهی در تحقیق در مورد تأثیر ترکیب ارزش‌های مسیحی به‌عنوان ابزاری برای مداخله درمانی وجود دارد (سالی^۵، ۲۰۲۲).

در ایران نیز الگوی مدونی برای مشاوره فردی پیش از ازدواج، متناسب با بافت فرهنگی و اجتماعی وجود ندارد (اختیاری امیری، فرحبخش، کلاتر هرمزی و سلیمی بجستانی، ۱۳۹۷). این در حالی است که آموزه‌های بسیار زیادی در خصوص ازدواج در متون دینی و نیز در عمق فرهنگ ایرانی وجود دارد. گلزاری و کمن (۱۳۹۴) در پژوهش خود در پی تبیین الگویی جهت همسرگزینی شایسته و ارائه گام‌به‌گام مراحل از آشنایی تا ازدواج و تدوین چارچوب دینی علمی مشاوره همسرگزینی و پیش از ازدواج برآمدند. اختیاری امیری و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود به تدوین مؤلفه‌های الگوی پیش از ازدواج مبتنی بر فرهنگ اسلامی-ایرانی پرداخته‌اند. در این الگو با محور قرار دادن مفهوم «کفویت»، فرآیند مشاوره پیش از ازدواج بر اساس ارزیابی شرایط علی (زمینه‌ای) و شرایط

-
1. Larson, P. & Smally, G.
  2. Clyde, T. L. Hawkins, A. J. & Willoughby B. J.
  3. Chiamaka, O. J. A. Emeka, A. N. & Samuel, U. E.
  4. Premarital Counseling
  5. Salley, Sh.

مداخله‌گر (موانع) کفویت، سامان‌دهی شده است. اسمعیل طلایی، شریعتمدار، برجعلی، فرحبخش و خونین زاده (۱۳۹۸) نیز در پژوهش خود با موضوع خواستگاری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی، ملاک‌هایی مانند ایمان و کفویت را برای انتخاب همسر و شایسته ارزیابی دانسته‌اند.

باوجود انجام مشاوره‌های پیش از ازدواج توسط مشاورین داخلی، به نظر می‌رسد هنوز یک الگوی مدون و مبتنی بر مبنای نظری روشن و نیز با توجه به شرایط فرهنگی جامعه ایرانی وجود ندارد. سبک‌های به‌کاررفته در فضای مشاوره پیش از ازدواج، گوناگون و بسته به سلیقه یا دیدگاه مشاوران متفاوت است و عدم وجود یک نظریه یا الگوی منسجم و کارآمد بومی و وابسته به فرهنگ ایرانی-اسلامی، موجب شده تا مشاوران و روان‌شناسان، زبان مشترک و واحدی برای سنجش و ارزیابی اثربخشی مشاوره‌ها نداشته باشند (اختیاری امیری و همکاران، ۱۳۹۷). این از سویی است که در جامعه جهانی نیز فقدان یک چارچوب مفهومی جهانی پیش از ازدواج وجود دارد و نیاز به تحقیق بیشتر در این موضوع را ضروری می‌کند (سالی، ۲۰۲۲)؛ بنابراین ضروری است برای دست یافتن به دستورالعمل جامع مشاوره پیش از ازدواج، متناسب با ویژگی‌های بومی کشور تلاش نمود. در این راستا مطالعه حاضر به‌منظور تدوین یک روش اجرایی مشاوره پیش از ازدواج، با توجه به آموزه‌های اسلامی، دیدگاه‌ها و تجارب روان‌شناسی در مورد ازدواج و مبتنی بر شرایط بومی و فرهنگی کشور انجام شده است.

روش

در پژوهش حاضر از رویکرد کیفی، از دو روش تحلیل مضمون و داده بنیاد استفاده شد. در بخش تحلیل مضمون، ابتدا متون معتبر اسلامی (آیات قرآن کریم و احادیث معتبر) در باب ازدواج، ملاک‌های انتخاب همسر، حقوق و وظایف زوجین و اخلاق ارتباطی زوجین، بررسی و مفاهیم اولیه کد‌گذاری شد. سپس نظریات مشهور روان‌شناسی مربوط به ازدواج بررسی و کدگذاری شد. در بخش داده بنیاد، با ۱۰ نفر از کارشناسان مشاوره پیش از ازدواج با روش نمونه‌گیری هدفمند مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته صورت گرفت. ملاک

انتخاب این افراد، دارا بودن مدرک معتبر روان‌شناسی و نیز فعالیت حرفه‌ای حداقل ۵ سال در حوزه مشاوره پیش از ازدواج بود. در مصاحبه با این افراد متخصص، ملاحظات بومی- فرهنگی جامعه ایرانی در مشاوره پیش از ازدواج مورد پرسش قرار گرفت و مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که داده‌ها به حد اشباع رسیدند. سپس مجموع اطلاعات به دست آمده بر اساس ویژگی‌های مشترک دسته‌بندی شد. کدگذاری شامل خرد کردن داده‌ها، ایجاد مفاهیم و مقوله‌ها و سپس در کنار هم قرار دادن مقوله‌های مرتبط به هم است (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۸). در این پژوهش، کدگذاری در سه مرحله شامل کدگذاری باز یا آزاد، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام شد.

به این ترتیب سه دسته اطلاعات شامل آموزه‌های دینی، نظریات روان‌شناسی و تجربه زیسته متخصصان داخلی مشاوره پیش از ازدواج به دست آمد. در نهایت با مقایسه مفاهیم استخراج شده از داده‌ها و ترکیب آن‌ها، الگوی مفهومی و الگوی عملی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» تدوین شد. جهت اعتبارسنجی الگوی تهیه شده، از یکسو این الگو در اختیار متخصصان مدنظر در این پژوهش قرار گرفت و ملاحظات آنان اعمال شد و از سوی دیگر، اثربخشی این الگو بر آگاهی، پذیرش، مسئولیت‌پذیری و سازگاری زناشویی پس از ازدواج، در پژوهش دیگری مورد بررسی قرار گرفت (سید حسن طهرانی، کاکابرای و امیری، ۱۴۰۰).

یافته‌ها

در این پژوهش پس از ارزیابی مضامین استخراج شده از آموزه‌های دینی در مورد ازدواج (جدول شماره ۱) و بررسی دیدگاه‌های روان‌شناسی در این حوزه (جدول شماره ۲) و نیز پس از حصول اشباع نظری داده‌ها در فرایند مصاحبه و تجزیه و تحلیل تجربه‌های افراد متخصص داخلی در مشاوره پیش از ازدواج (جدول شماره ۳)، در تحلیل نهایی داده‌ها، «تقویت آگاهی و مسئولیت‌پذیری نسبت به انتخاب همسر» به عنوان کد انتخابی و چهار کد محوری «سلامت، تشابه، تناسب و مهارت» به عنوان رویکرد اصلی و مبنای نظری روش مشاوره پیش از ازدواج، شناسایی شد و بر اساس آن روش اجرایی این الگو تدوین شد.

ویژگی متمایزکننده این پژوهش، جمع‌آوری و بررسی جامعی از داده‌های موجود در موضوع ازدواج و انتخاب همسر و تلفیق و دسته‌بندی آن در چهار محور اصلی جهت ایجاد یک مبنای نظری روشن در مشاوره پیش از ازدواج است، به گونه‌ای که مشاور بتواند در بر اساس یک دستورالعمل مشخص، به مراجعین خود جهت مشاوره پیش از ازدواج خدمات ارائه دهد؛ بنابراین یکی از ابعاد نوآورانه الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، دارا بودن مبنای نظری، رویکرد اصلی، راهبردها، تکنیک‌ها و مراحل اجرایی مشخص است.

جدول ۱. مضامین دینی درباره انتخاب همسر

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
اهمیت انتخاب آگاهانه و داشتن نگاه رشدی به آن	اهمیت «فهم و درک» در انتخاب‌های زندگی	- امام علی (ع): هیچ حرکتی و فعالیتی نیست مگر آنکه تو در انجام آن به علم و معرفت نیاز داری ^۱
	اهمیت «انتخاب و آزادی» در مسیر رشد	- قرآن کریم: ما [انسان] را به راه صحیح هدایت کرده‌ایم، خواه شکرگزار باشد و خواه ناسپاس ^۲
	اهمیت آزمایش و رشد انسان در مواجهه با انتخاب‌های زندگی	- قرآن کریم: و بدانید که اموال و فرزندانان فقط وسیله آزمایش شماست، و خداست که پاداشی بزرگ نزد اوست ^۳ - قرآن کریم: ای اهل ایمان! به‌راستی برخی از همسران و فرزندانان با انتخاب‌های زندگی [به علت بازداشتن شما از اجرای فرمان‌های خدا و پیامبر] دشمن و مسئولیت‌پذیری شمایند؛ بنابراین از [عمل به خواسته‌های بی‌جای] آنان [که مخالف نسبت به آن احکام خداست] بپرهیزید و اگر [از آزار و رنجی که به شما می‌دهند] چشم‌پوشی کنید و سرزنش کردن آنان را ترک نمایید و از آنان بگذرید [خدا هم شما را مورد الطاف بیکرانیش قرار می‌دهد]؛ زیرا خدا بسیار آمرزنده و مهربان است ^۴

۱. تحف العقول ص: ۱۷۱

۲. سوره انسان، ۳

۳. سوره انفال، ۲۸

۴. سوره تغابن، ۱۴

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
		- قرآن کریم: هر چه از خوبی‌ها به تو می‌رسد از جانب خداست؛ و آنچه از بدی به تو می‌رسد از خود توست ^۱
	- اهمیت توجه به انتخاب درست در ازدواج	- قرآن کریم: زنان شما کشتزار شمایند، هر زمان و هر کجا که خواستید به کشتزار خود درآید ^۲ - پیامبر اکرم (ص): ازدواج، طوق بندگی است. بنابراین، هر کس از شما دختر خود را شوهر دهد، او را به بندگی داده است. پس هر یک از شما باید بنگرد که دختر عزیز خود را به بندگی چه کسی می‌دهد ^۳
اهمیت طهارت و سلامت فردی و خانوادگی در انتخاب همسر		- قرآن کریم: و با زنان مشرک ازدواج مکنید مگر آنکه ایمان آرند و همانا کنیزیکی باایمان بهتر از زن آزاد مشرک است هرچند از (حسن و جمال) او به شگفت آید و زن به مشرکان مدهید مگر آنکه ایمان آرند و همانا بنده مؤمن بسی بهتر از آزاد مشرک است هرچند از (مال و حسن) او به شگفت آید ^۴ - پیامبر اکرم ص: زن را یا برای مالش می‌خواهند، یا برای جمالش، یا برای حسَبش و یا برای دینش، بهتر است با آنکه دین دارد، ازدواج کنید ^۵ - امام علی (ع): ایمان شناخت با دل و اعتراف با زبان و کردار با آرکان بدن است ^۶
	- پاکي و پاک‌دامني	- قرآن کریم: پس با زنان پاک ازدواج کنید ^۷ پیامبر اکرم ص: هر کس دختر گرامی‌اش را به ازدواج مردی گنه‌کار درآورد، در حقیقت نسل خود را ضایع کرده است ^۸ - قرآن کریم: پس آنان را با اجازه خانواده‌شان به همسری [خود]

۱. سوره نساء، ۷۹

۲. سوره بقره، ۲۲۳

۳. بحار، الأنوار: ۲/۳۷۱/۱۰۳

۴. سوره بقره، ۲۲۱

۵. آداب الزواج فی الاسلام، ص ۹۹

۶. نهج البلاغه، حکمت ۲۱۸

۷. سوره نساء، ۳

۸. مکارم الاخلاق، ص ۲۰۴

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
		در آوردن و مهرشان را به‌طور پسندیده به آنان بدهید [به شرط آنکه] پاک‌دامن باشند نه زناکار و دوست‌گیران پنهانی نباشند ^۱ - امام رضا (ع): از زن دادن به شراب‌خوار پرهیز که اگر به او زن دهی گویی او را به زنا داده‌ای ^۲
		- پیامبر اکرم (ص): پرهیزید از خضراء دمن، سؤال شد: خضراء - سلامت خانوادگی دمن چیست؟ فرمود: زن زیبایی که در چمن‌زار و یا در گلستان بد، - ریشه پاک و اصالت پرورش یافته باشد ^۳ خانوادگی
		- پیامبر اکرم (ص): به کثرت نماز افراد و حج و کار خیر و ناله‌های شبانه آنان نگاه نکنید، بلکه به راست‌گوئی و امانت‌داری آنان توجه نمایند ^۴ - پیامبر اکرم (ص): کسی که امانت‌دار نیست، ایمان ندارد ^۵ امانت‌داری و مسئولیت‌پذیری
اهمیت داشتن تقوا (خویش‌داری) و اخلاق در انتخاب همسر		- پیامبر اکرم (ص): همه خوبی‌ها با عقل شناخته می‌شوند و کسی که عقل ندارد، دین ندارد ^۶ - پیامبر اکرم (ص): کمال عقل پسازایمان به خدا، مدارا کردن با مردم است به شرط آن که حق، ترک نشود ^۷ چالش‌ها
		- امام صادق (ع): سه چیز است که در هر که باشد ایمانش کامل است: ۱- کسی که چون خشمگین شود این امر او را از حق خارج نسازد ۲- و چون از چیزی خوشنود گردد این شادی او را به گناه نکشانند ۳- و کسی که چون به قدرت رسید گذشت و بخشش نماید ^۸ - امام علی (ع): اگر [پسر] بدخلق است، به او زن نده ^۹ - اخلاق

۱. سوره نساء، ۲۵

۲. بحار الأنوار: ۵۵/۱۴۲/۷۹

۳. بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۲۳۶

۴. عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۵۱

۵. نوادر راوندی، ص ۹۱

۶. تحف العقول، ص ۵۴

۷. تحف العقول، ص ۴۲

۸. تحف العقول، ص ۳۳۹

۹. مکارم الأخلاق: ۱۵۲۵/۴۴۳/۱

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
		- امام علی (ع): همیشه با همسرت مدارا کن و با او به نیکی هم‌نشینی کن تا زندگی‌ات باصفا شود ^۱
اهمیت موضوع کفویت و همسانی در انتخاب همسر	- کفویت - همسانی اعتقادی - هماهنگی سبک - رفتار مذهبی	- قرآن کریم: زنان پلید برای مردان پلید و مردان پلید برای زنان پلیدند و زنان پاک برای مردان پاک و مردان پاک برای زنان پاک‌اند. ^۲ - پیامبر اکرم (ص): زنان و مردان متناسب و هم‌شأن (کفو) را به نکاح درآوردید و با آن‌ها وصلت کنید و برای نطفه‌های خودتان جایگاه مناسب انتخاب نمایید ^۳
اصالت دادن به تفاوت جنسیتی و نقش‌های متفاوت هر یک از دو جنس در خانواده	- تفاوت دوجنس در مقام تکوین (هست گرامی‌ترین شما نزد خدا پرهیزکارترین شماست. یقیناً خدا دانا و (ها) آگاه است ^۴ - قرآن کریم: مردان، کارگزاران و تدبیرکنندگان [زندگی] زن‌اند، به خاطر آنکه خدا مردان را [از جهت توان جسمی، تحمل مشکلات و قدرت روحی و فکری] بر زنان برتری داده و به خاطر آنکه [مردان] از اموالشان هزینه زندگی زنان را [به‌عنوان حقی واجب] می‌پردازند؛ پس زنان شایسته و درست‌کار [با رعایت قوانین حق] فرمان‌بردار [و مطیع شوهر] ند [و] در برابر حقوقی که خدا [به نفع آنان برعهده شوهرانشان] نهاده است، در غیاب شوهر [حقوق و اسرار و اموال او را] حفظ می‌کنند ^۵	
	- پیامبر اکرم (ص): از جمله حقوق زن بر مرد این است که او را از برهنگی بپوشاند و از گرسنگی رهایی بخشد و از لغزش او درگذرد. ^۶ - پیامبر اکرم (ص): مرد نگاهدار خانواده خود است و هر نگاه	

۱. طبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، ص ۲۱۸

۲. سوره نور، ۲۶

۳. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۲۹

۴. حجرات، ۱۳

۵. سوره نساء، ۳۴

۶. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۱۱۸

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
		<p>دارنده‌ای از مسئولیتی برخوردار است و باید که همسر و خانواده خود را تأمین نماید.</p> <p>– پیامبر اکرم (ص): جهاد اصلی زن خوب شوهرداری کردن است.^۱</p> <p>– پیامبر اکرم (ص): مؤمن به میل همسر و خانواده‌اش به میل و خواسته او غذا می‌خورند.^۲</p> <p>– امام علی (ع): بهترین زنان شما پنج دسته‌اند. گفتند: آن پنج دسته کدام‌اند؟ حضرت فرمود: زنان ساده و بی‌آلایش، زنان دل‌رحم و خوش‌خو، زنان هم‌دل و همراه، زنی که چون شوهرش به خشم آید تا او را خشنود نسازد، خواب به چشمش نیاید و زنی که در نبود شوهرش از او دفاع کند؛ چنین زنی کارگزاری از کارگزاران خداوند است و کارگزار خدا هرگز خیانت نمی‌ورزد.^۳</p> <p>– امام صادق (ع): از سعادت انسان است که خود شخصاً امور خانواده‌اش را اداره کند.^۴</p>
به رسمیت شناختن پسند ظاهر در ازدواج	– به رسمیت شناختن پسند ظاهر در ازدواج	<p>– پیامبر اکرم (ص): بهترین زنان شما زنی است که وقتی همسرش او را می‌نگرد، شاد و مسرورش گرداند.^۵</p> <p>– پیامبر اکرم (ص): بهترین زنان شما زیباچهره‌ترین آن‌هاست.^۶</p> <p>– پیامبر اکرم (ص): وقتی مرد تصمیم به خواستگاری از زنی را می‌گیرد، می‌تواند به زیبایی صورتش، دقت کند.^۷</p> <p>– پیامبر اکرم (ص): هر یک از شما که قصد ازدواج با زنی می‌گیرد، به صورت و دستانش نگاه کند.^۸</p> <p>– امام صادق (ع): مانعی ندارد که مرد به صورت و معاصم زنی که می‌خواهد با او ازدواج کند، نگاه کند.^۱</p>
به رسمیت شناختن پسند ظاهر انتخاب همسر در حد لازم	– پوشش برای پسند ظاهر	

۱. بحارالانوار، ۱۴۰۳، ج ۱۰۳، ص ۲۴۵

۲. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۵۰

۳. کافی، جلد ۵، ص ۳۲۵

۴. الکافی، جلد ۴، صفحه ۱۳

۵. محجه البیضاء، ج ۲، ص ۴۷

۶. بحارالانوار، ج ۲۳، ص ۵۵

۷. احمد بن حنبل، مسند، ج ۴، ص ۲۲۶

۸. النووی، المجموع، ج ۱۶، ص ۱۳۸

مضمون هسته‌ای	مضامین فرعی	نمونه آموزه دینی
	عدم اولویت بخشی به مال و زیبایی و شهرت	قرآن کریم: زنان شما کشتزار شمایند، هر زمان و هر کجا که خواستید به کشتزار خود درآید ^۲ پیامبر اکرم (ص): ازدواج، طوق بندگی است. بنابراین، هر کس از شما دختر خود را شوهر دهد، او را به بندگی داده است. پس، هر یک از شما باید بنگرد که دختر عزیز خود را به بندگی چه کسی می‌دهد ^۳

جدول ۳. ملاحظات فرهنگی - بومی در مشاوره ازدواج (برگرفته از نظر کارشناسان داخلی)

<ul style="list-style-type: none"> - انتظار نا به جا از مشاور برای ارائه نتیجه قطعی مبنی بر رد یا تأیید یک ازدواج - انتظار نا به جا از مشاور برای تشخیص اختلالات روانی احتمالی طرف مقابل - نگرانی از خود اظهاری و افشا شدن نزد مشاور و ایجاد دفاع‌های روانی - نقش مؤثر خانواده‌های دو طرف در تصمیم‌گیری در مورد ازدواج - تلاش نا به جای والدین برای استفاده ابزاری از مشاور برای اعلام مخالفت با ازدواج فرزندان - تلاش نا به جا برای استفاده ابزاری از مشاور، برای مهر تأیید یا رد برای ازدواج - حساسیت‌های افراد برای افشاء شدن موضوع ازدواجشان در میان اقوام و دوستان - حساسیت نسبت به روابط یا ازدواج‌های قبلی هر یک از دو طرف - حساسیت نسبت به تفاوت‌های قومی و زبانی - تنوع خرده‌فرهنگ‌ها و آداب و رسوم خانوادگی - تنوع سبک‌های رفتار مذهبی و دشواری در تشخیص تفاوت‌ها - تأثیر اشتراکات یا تفاوت‌ها در گرایش‌های سیاسی - اجتماعی در روابط زوجی و خانوادگی - نگرانی‌ها نسبت به مسائل حقوقی ازدواج در صورت بروز مشکل احتمالی میان زوجین - استفاده ناکارآمد از برخی ابزارهای حقوقی برای رفع نگرانی‌های احتمالی پس از ازدواج (مهریه و شروط ضمن عقد) - مشکلات اقتصادی و نگرانی از داشتن رفاه مالی - تأثیر تعارض‌های فرهنگ سنتی و مدرن در روابط زوجین - نامشخص بودن نقش زن و مرد در خانواده با توجه به توسعه شهرنشینی و تعارضات فرهنگی
--

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۴، ص ۵۹

۲. سوره بقره، ۲۲۳

۳. بحار، الأنوار: ۲/۳۷۱/۱۰۳

الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»

پس جمع‌آوری داده‌ها و معادل‌سازی و ترکیب آن‌ها، الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» با بهره‌گیری مشترک از آموزه‌های دینی، دیدگاه‌های روان‌شناسی و ملاحظات بومی-فرهنگی تدوین شد. در ادامه، چهارچوب نظری این روش و الگوی مفهومی آن ارائه شده است. یکی از ابعاد نوآورانه این الگوی مشاوره‌ای، دارا بودن رویکرد کلی، مبنای نظری، راهبردهای اصلی، تکنیک‌ها و مراحل اجرایی است. الگوی مفهومی روش مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» در شکل شماره ۱ نشان داده شده است.

تکنیک های اجرایی	راهبرد های اصلی	مبنای نظری	رویکرد اصلی
<ul style="list-style-type: none"> • ارزیابی واکنش ها در جلسات • پاسخ به سوالات • آموزش روش بررسی موارد مهم • ارائه بازخورد در جلسات انفرادی • از بین بردن تعارفات و تأکید بر بررسی های ضروری 	<ul style="list-style-type: none"> • آموزش • ارائه تحلیل • بازخورد غیرقضاوتی • واگذاری تصمیم به مراجع 	<ul style="list-style-type: none"> • سلامت • تشابه • تناسب • مهارت 	<ul style="list-style-type: none"> • آگاهی بخشی • افزایش مسئولیت پذیری

شکل شماره ۱: الگوی مفهومی مبنای نظری و روش مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»

الف) اهداف رویکرد الگوی مشاوره ازدواج «آگاه»

رویکرد الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» عبارت است از آگاهی بخشی و افزایش مسئولیت پذیری. مشاور با ایجاد نظم و چهارچوب ذهنی درباره ملاک های انتخاب همسر، بر موارد مهم جهت انجام بررسی هایی که احتمالاً مورد غفلت قرار گرفته است تأکید می کند، تحلیلی راجع به ویژگی های زوجین و تناسب آن ها نسبت به هم می دهد و در نهایت بر انجام اقدامات لازم برای کسب آگاهی بیشتر و یا بررسی اشکالات موجود در ازدواج با فرد مورد نظر تأکید می کند. هدف اصلی الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، «آگاهی و پذیرش» است، به این معنی که آنچه حاصل از مشاوره پیش از ازدواج و هدف از آن است، عبارت است از «آگاهی بخشی» نسبت و ویژگی های طرف مقابل به عنوان همسر آینده و تأکید بر «پذیرش» این ویژگی ها و کنار آمدن با آن و آماده شدن برای مواجهه با چالش های احتمالی پس از ازدواج به عنوان فرایند رشدی.

ب) محتوای (مبنای نظری) الگوی مشاوره ازدواج «آگاه»

مبنای نظری الگوی مشاوره ازدواج «آگاه» عبارت است از ارزیابی دو طرف خواستگاری در چهار محور «سلامت» فردی و خانوادگی، «تشابه» در ویژگی‌های فردی و خانوادگی، «تناسب» در ویژگی جنسیتی و «مهارت» در تعاملات بین فردی.

۱) سلامت

اولین بُعد ارزیابی پیش از ازدواج و عامل مؤثر در داشتن رضایت در زندگی مشترک، سلامت افراد است. هر مقدار زوجین از سطح بالاتری از سلامت برخوردار باشند، از آسیب‌های احتمالی در روابط زوجین دورتر خواهند بود. در این تعریف سالم بودن از نظر روان‌شناختی به معنی «نداشتن اختلال جسمی و روانی و روابط آشفته خانوادگی» و منظور از «اختلال جسمی و روانی»، سطحی از اختلال است که می‌تواند برقراری روابط عاطفی یا جنسی را با مشکل جدی روبرو کند. در این تعریف، سلامت از منظر دینی به معنی داشتن جهان‌بینی مشخص و روشن و نیز پایبندی به اصول آن جهان‌بینی است. وقتی افراد به‌نوعی از جهان‌بینی استدلالی معتقد و پایبند هستند، در نتیجه دارای تعریفی روشن از ازدواج و رابطه همسری خواهند بود و این باورمندی، ظرفیت کنار آمدن و تاب‌آوری برای پذیرش مسئولیت همسری را بالاتر خواهد برد. در فرهنگ ایرانی - اسلامی، ازدواج به‌عنوان امری مقدس و دینی به شمار می‌رود و تلاش برای حفظ زندگی مشترک و داشتن تعامل مثبت با همسر از جمله آموزه‌های آن است؛ بنابراین هر مقدار افراد به این آموزه‌ها باورمندتر و پایبندتر باشند، زمینه پایداری روابط بیشتر خواهد بود. منظور از «سلامت خانوادگی»، وجود تعاملات مثبت در خانواده و عدم وجود نابهنجاری‌های روانی و رفتاری جدی در میان اعضاء خانواده به‌خصوص والدین است. خانواده بستر رشد و تربیت فرزندان است و به‌طور معمول سلامت و یا اختلال در آن با سلامت یا اختلال فرزندان ارتباط معنی‌دار دارد. از دیدگاه دینی، علاوه بر فضای تربیتی خانواده، مفاهیمی همچون «طهارت تولد»، «طهارت خوراک» و «تأثیر فضیلت‌ها در وراثت» در شکل‌گیری و رشد سالم فرزندان اثرگذار است.

این مفهوم در فرهنگ ایرانی، با عنوان «اصالت خانوادگی» نیز مطرح می‌شود که به معنی اهمیت ریشه‌دار بودن و روشن بودن اصل و نسب افراد است.

۲) تشابه

دومین بعد لازم برای ارزیابی طرف مقابل برای ازدواج میزان «تشابه» است. یکی از زمینه‌های ایجاد تعارض میان زوجین، وجود تفاوت‌ها در زمینه‌های مختلف نگرشی، شخصیتی و سبک‌های زندگی است. هر مقدار این تفاوت‌ها در میان دو طرف کمتر باشد، موضوعات اختلافی در زندگی کمتر خواهد بود و به هر میزان شباهت‌های زوجین در ابعاد گوناگون بیشتر باشد، زمینه درک متقابل، علایق مشترک و هم‌آهنگی بیشتری وجود خواهد داشت. از آنجاکه بسیاری از تعارضات زناشویی به دلیل «تفاوت»‌ها است، انتظار می‌رود شباهت بیشتر، موجب کم شدن تعارضات باشد. در ادبیات دینی، موضوع تشابه با عنوان «کفویت» مطرح می‌شود که حاکی از اهمیت شباهت‌ها در ازدواج است. هرچند به نظر می‌رسد از دیدگاه دینی، مهم‌ترین بعد کفویت، شباهت در ایمان و اعتقادات است، نه سایر ابعاد ظاهری، اما درعین حال از مجموعه این آموزه‌ها این برداشت می‌شود که «توان و ظرفیت» افراد در تاب‌آوری نسبت به تفاوت‌ها هم به رسمیت شناخته شده، بنابراین بهتر است حتی‌الامکان با فردی شبیه به خود ازدواج کنند و در صورت انتخاب فردی متفاوت، باید ظرفیت کنار آمدن با آن تفاوت‌ها را در خود ملاحظه کنند.

۳) تناسب

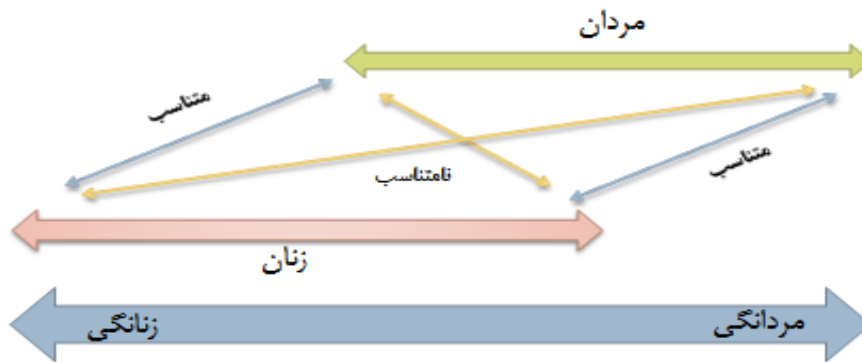
سومین بُعد ارزیابی پیش از ازدواج، بررسی فاصله سطح زنانگی و مردانگی دو طرف و احراز تناسب جنسیتی بین آن‌ها است. بین زن و مرد تفاوت‌هایی از نظر ساختار روان‌شناختی وجود دارد. تفاوت‌هایی که موجب ایجاد نیازهای متفاوت در آنان می‌شود. به عنوان نمونه، مکانیزم پردازش شناختی زنان، بیشتر از مردان تحت تأثیر «هیجانات و عواطف» است و در مقابل مکانیزم شناختی مردان، بیشتر از زنان تحت تأثیر «حساب‌گری منطقی» است، درحالی‌که این دو ویژگی‌ها برای زندگی سالم لازم و تعدیل‌کننده یکدیگرند. تفاوت

دیگر میان دو جنس، نوع نگاهشان به محیط است. نگاه مردان به محیط اطراف عموماً «کلی و کارکردی» است، درحالی‌که نگاه زنان به محیط اطراف عموماً «جزئی و زیباشناسانه» است. مردان در انتخاب‌هایشان بیشتر به فایده و کاربرد توجه دارند و زنان بیشتر به زیبایی و داشتن حس خوب. مردان نیازهای ویژه‌ای دارند که آن را در وجود زنان می‌یابند و زنان نیز نیازهای ویژه‌ای دارند که در ارتباط با مردان به آن نائل می‌شوند. در نتیجه یکی از عوامل استحکام‌بخش روابط زوجین، تأمین همین نیازهای متفاوت است. هر مقدار این نیازهای ویژه، بهتر تأمین گردد، رضایت بیشتری را در پی خواهد داشت. یکی از تفاوت‌های دو جنس که در رضایت‌مندی زناشویی نقش بسزایی دارد، تفاوت در سطح نیاز به «اقتدار و مدیریت» در مقابل سطح نیاز به «امنیت و مراقبت» است. اقتدارطلبی نیاز ویژه مردانه است به این معنی که به صورت سرشتی مردان بیشتر مایل‌اند بر اوضاع کنترل داشته باشند و از قدرت و توانمندی احساس رضایت می‌کنند، درحالی‌که زنان بیشتر مایل به دریافت احساس امنیت و مراقبت هستند. یکی از نتایج این تفاوت، تمایز در نوع تبادل عواطف و خدمات است. مردان در سبک تعامل عاطفی خود، بیشتر تمایل به «مراقبت و ارائه خدمت» دارند و از آن لذت می‌برند، چراکه از آن احساس قدرت می‌کنند و زنان بیشتر تمایل به «محبوب بودن و دریافت خدمت» دارند و از آن لذت می‌برند چرا از آن احساس امنیت و مراقبت می‌کنند. از منظر دینی نیز به نظر می‌رسد بر تفاوت دو جنس در روابط همسری تأکید شده است، چه اینکه هم از نظر حقوق و وظایف زن و شوهر و چه از نظر توصیه‌های اخلاقی به زوجین، متناسب با این تفاوت‌های جنسیتی، آموزه‌ها و توصیه‌های متفاوتی دارد. به‌عنوان مثال در آموزه‌های دینی، به مردان بیشتر تأکید مراقبت از عواطف و لطافت زن دارد و به زنان بیشتر بر همراهی و سازگاری.

نکته مهم در انتخاب همسر این است که از آنجاکه همه مردان و زنان از نظر ویژگی‌های جنسیتی در یک سطح قرار ندارند و حتی برخی از زنان و مردان، از نظر شخصیتی، داخل طیف ویژگی‌های جنسیتی جنس مقابل هستند، بنابراین سطح مردانگی و زنانگی و به تبع آن، سطح نیاز جنسیتی‌شان متفاوت است. اگر سطح جنسیتی زوجین با هم

متناسب نباشد، نمی‌توانند نیاز جنسیتی همدیگر را به‌راحتی تأمین نمایند. به‌عنوان مثال اگر مردی در طیف ویژگی‌های جنسیتی، در مراتب پایین‌تری از مردانگی باشد، از نظر شخصیتی این توانایی را ندارد که به زنی که ویژگی‌های جنسیتی زنانه کمتری دارد حس امنیت بدهد و درعین‌حال خود نیز ممکن است احساس تحقیر کند؛ بنابراین هر دوی این افراد نیاز متفاوت جنسیتی‌شان به‌درستی تأمین نمی‌شود و می‌تواند نارضایتی ایجاد کند.

در اینجا مفهوم «تناسب» در ویژگی‌های جنسیتی زوجین مطرح می‌شود، به این معنی که وقتی بین زوجین از نظر ویژگی‌های شخصیتی مربوط به جنسیتشان یک «فاصله استاندارد» وجود داشته باشد، زمینه تعامل بهتر و رضایت‌مندی بیشتر فراهم می‌شود به این معنی که مردی که «ویژگی‌های مردانه» در او بیشتر است، بهتر است با زنی ازدواج کند که «ویژگی‌های زنانه» در او کمتر است، بهتر است با زنی ازدواج کند که «ویژگی‌های زنانه» در او بیشتر است. به‌عنوان مثال، خانمی که از نظر «عاطفی بودن» (به‌عنوان یک ویژگی زنانه) برجسته‌تر است، بهتر است با آقای ازدواج کند که از نظر «منطقی بودن» (به‌عنوان یک ویژگی مردانه) سطح پایین‌تری داشته باشد. به‌عکس، خانمی که کمتر عاطفی است (به نسبت زنان دیگر)، بهتر است با مردی ازدواج کند که او هم نسبت به سایر مردان منطقی‌تر است؛ بنابراین «تناسب جنسیتی» یا «فاصله استاندارد جنسیتی» به این معنی است که «سطح زنانگی و مردانگی زوجین در مقایسه با هم متناسب باشد»، یعنی زنانی که ویژگی‌های زنانه بیشتری دارند، بهتر است با مردانی ازدواج کنند که کمترین ویژگی‌های مردانه کمتری دارند و به‌عکس، زنانی که ویژگی‌های زنانه کمتری دارند، بهتر است با مردانی ازدواج کنند که ویژگی‌های مردانه بیشتری دارند. شکل شماره ۲، الگوی مفهومی تناسب یا عدم تناسب جنسیتی در انتخاب همسر را نشان می‌دهد.

شکل ۲. الگوی مفهومی تناسب جنسیتی در انتخاب همسر

۴) مهارت

چهارمین بعد ارزیابی پیش از ازدواج، بررسی سطح مهارت طرف مقابل در مواجهه با مسائل و چالش‌ها است. به‌طور معمول زندگی مشترک دارای چالش‌های مخصوص به خود است. «چالش» به موقعیتی اطلاق می‌گردد که ثبات و تعادل به هم می‌خورد و در نتیجه سطح هیجانات بالا می‌آید. تفاوت‌ها و اختلاف‌نظرها یکی از چالش‌های معمول زوجین پس از ازدواج است و می‌تواند مسائل و تعارضاتی میان زوجین به وجود آورد؛ اما آنچه موجب کم شدن تأثیر این مسائل و تعارضات در رابطه زوجین می‌شود، عبارت است از برون‌رفت از آن که مستلزم داشتن «مهارت» حل مسائل است؛ به عبارت دیگر، مهارت‌هایی چون خودکنترلی، تفکر منطقی و کنترل هیجانات (به‌ویژه در هنگام تحریکات احساسی و هیجانی)، برای پایداری زندگی مشترک ضروری است. این موضوع را در ادبیات دینی می‌توان با مفاهیمی چون «عقل»، «اخلاق» و «تقوا» تطبیق داد. در ادبیات دینی «تقوا» یا «پرهیزکاری» به یک معنا به کنترل هیجانات نفسانی مانند خشم و شهوت، اطلاق می‌شود، یعنی هر کس عقلش بر نفسش غلبه دارد، باتقواتر و در روابط بین فردی، اخلاقی‌تر بوده و در نتیجه توان بیشتری در مواجهه با تعارضات و تنش‌ها دارد. در مشاوره پیش از ازدواج، میزان «مهارت» افراد سنجیده نمی‌شود بلکه این موضوع به مراجعین آموزش داده می‌شود

که لازم است نحوه «واکنش» به شرایط غیرتعادلی را در طرف مقابل ارزیابی کنند تا میزان «مهارت» فرد در مواجهه با چالش‌ها و مسائل را بسنجند. شرایط غیرتعادلی شامل اتفاقاتی است که در تاریخچه فردی افراد و یا در مدت‌زمان آشنایی دو طرف ممکن است رخ دهد. هرچند مهارت‌آموزی امری است که قابل پرورش و بهبود است، اما در مقطع ازدواج و انتخاب همسر، لازم است از دیدگاه متقابل زن و مرد، «عقل» و «اخلاق» طرف دیگری مورد تأیید قرار گیرد.

ج) تکالیف الگوی مشاوره ازدواج «آگاه»

• راهبردهای اساسی الگوی مشاوره ازدواج «آگاه»:

- «آموزش» به زوج خواستگار درباره عوامل لازم برای داشتن زندگی مشترک موفق
- یافتن «تحلیل» از سطح بلوغ فکری، شخصیت و نگرش افراد
- ارائه «بازخورد غیر قضاوتی» به دو طرف خواستگاری
- قرار نگرفتن مشاور در مقام تأیید یا رد ازدواج و «واگذار کردن تصمیم به خود افراد» و تأکید به مراجعین بر پذیرش واقعیت طرف مقابل و مسئولیت‌پذیری نسبت به انتخاب

• تکنیک‌های اجرایی الگوی مشاوره ازدواج «آگاه»:

- ارزیابی میزان بلوغ فکری برای زندگی مشترک، در هر دو طرف خواستگاری، با توجه به نحوه رفتارها و واکنش‌های داخل جلسه مشاوره.
- پاسخ به سؤالات و ابهامات احتمالی هر یک از دو طرف خواستگاری، در مورد احتمال بروز مشکلات پس از ازدواج با طرف مقابل، بر اساس مشکلات جاری زوجین در جامعه.
- آموزش موارد موردنیاز به بررسی در انتخاب همسر، در چهار بعد سلامت، تشابه، تناسب و مهارت.

- یادآوری ضرورت پسند ظاهر در ازدواج و ضرورت ایجاد زمینه لازم برای رؤیت ظاهر دختر توسط پسر.
- تشخیص مشکلات احتمالی در چهار بعد سلامت، تشابه، تناسب و مهارت، بر اساس مصاحبه اولیه و پرسشنامه‌ها.
- دادن بازخورد به هر یک از طرفین، نسبت به دیگری (در جلسه خصوصی) در مورد نقاط نگران‌کننده و هشدارآمیز، به شکل صریح و روشن، اما بدون قضاوت قطعی و برچسب‌زنی.
- ارائه کلیدهای تشخیصی به طرفین (در جلسه خصوصی) برای ارزیابی موارد مشکل‌دار، مبهم یا مشکوک، در صورت مشاهده مشاور.
- آگاهی دادن به هر یک از طرفین، برای اتخاذ روش مناسب.

• دستورالعمل مراحل اجرایی الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»:

- ۱- جلسه اول (جلسه مشترک هر دو طرف خواستگاری):
  - بررسی فرآیند آشنایی و ملاقات‌های صورت گرفته؛
  - بررسی بلوغ فکری و روانی دو طرف؛
  - بررسی سؤالات و ابهامات احتمالی و پاسخ به آن؛
  - آموزش اصول موفقیت در ازدواج، ضرورت پسند ظاهر، توجه به چهار بعد سلامت، تشابه، تناسب و مهارت و ارائه روش ارزیابی این ابعاد در طرف مقابل؛
- ۲- جلسه دوم (جلسه انفرادی دختر و پسر به صورت جداگانه):
  - ارزیابی ویژگی‌های شخصیتی؛
  - ارزیابی نگرش‌های فردی دو طرف و تطبیق آن با هم؛
  - ارزیابی سطح جنسیتی (فاصله زنانگی-مردانگی) دو طرف؛
  - ارائه بازخورد به هر یک از مراجعین، بر اساس مشاهدات و تحلیل‌ها در مورد مسائل و مشکلات احتمالی ازدواج با طرف مقابل و آموزش روش‌هایی برای پیشگیری از آن مسائل، در صورت تصمیم به ازدواج؛

- ارائه روش ارزیابی ابهامات و اشکالات احتمالی به هر یک از طرفین به صورت خصوصی؛

بحث

ازدواج موفق و پایدار یکی از مسائل مهم اجتماعی است و مشاوره پیش از ازدواج به عنوان یکی از عوامل رسیدن به این هدف به شمار می‌رود. پژوهش حاضر باهدف تدوین الگوی مشاوره پیش از ازدواج با توجه آموزه‌های دینی، نظریات روان‌شناسی و نیز اقتضائات بومی - فرهنگی جامعه ایرانی - اسلامی، انجام شده است. هدف غایی مشاوره پیش از ازدواج، داشتن رضایت زوجین در زندگی مشترک است. رضایت از ازدواج مفهومی چند بعدی است و فرایند ایجاد آن مستلزم وجود عوامل متعددی است که برآمده از بسترهای فردی، زوجی و خانوادگی و همچنین راهبردهای زوجین مانند مدیریت بحران، تعالی خویشتن، فعال‌سازی سازوکارهای ثبات‌بخش رابطه و ارتقاءبخش رابطه در مواجهه با موانع آن است (خدادادی سنگده، کلانی و گوهری پور، ۱۳۹۹). به این ترتیب در مشاوره پیش از ازدواج که فقط بخشی از فرآیند شکل‌گیری زندگی مشترک است، لازم است به توانمندسازی زوجین برای رسیدن به رضایت از زندگی کمک کند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، رویکرد اصلی الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، عبارت است از «آگاهی و پذیرش»، به این معنی که آنچه از مشاوره پیش از ازدواج مورد انتظار است، آگاهی‌بخشی نسبت ویژگی‌های طرف مقابل به‌عنوان همسر آینده، پذیرش نتایج انتخاب او به‌عنوان همسر و آماده شدن برای مواجهه با چالش‌های احتمالی پس از ازدواج است، نه تأیید یا رد ازدواج توسط مشاور. ملاک کارایی در زندگی زناشویی این نیست که در آن فشار روانی، تعارض و مشکل وجود نداشته باشد، بلکه ملاک این است که زوجین به‌اندازه کافی در تحقق وظایف و کارکردهایشان توانمند هستند (خدادادی سنگده، کلانی و گوهری پور، ۱۳۹۹)؛ بنابراین مشاور تلاش نمی‌کند به‌جای مراجع، در مورد انتخاب همسرش تصمیم بگیرد یا او را مجاب کند تا حرفش را به‌عنوان یک متخصص بپذیرد، بلکه تلاش می‌کند واقعیت‌های محتمل در انتخاب طرف مقابل را برای وی نمایان سازد و در نهایت تصمیم‌گیری را به خود

او واگذار کند. به این ترتیب انتظار می‌رود مراجع نسبت به تصمیم خود در انتخاب همسر، آگاه‌تر و مسئول‌تر باشد و پابندی بیشتری نیز نسبت به تصمیم خود نشان دهد.

برخی افراد به صورت ناخودآگاه تمایل دارند مسئولیت انتخاب همسر و موفقیت یا شکست در ازدواج را بر عهده دیگران اعم از همسر، خانواده یا حتی مشاور بدانند. در روش مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، اصل بر بالا بردن سطح آگاهی برای اتخاذ بهترین تصمیم و نیز پذیرش واقعیت‌های آن و نیز پذیرش مسئولیت آن است، هرچند آن تصمیم مشکلاتی را نیز در پی داشته باشد. در رویکرد مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، موضوع اصلی این است که افراد «بدانند» با چه کسی می‌خواهند ازدواج کنند و برای مواجهه با نقاط ضعف و تفاوت‌های احتمالی آماده باشند و بپذیرند که برای داشتن یک زندگی همراه با رضایتمندی، باید تلاش کنند و کسب رضایت را در طول زندگی همراه با کسب مهارت‌های لازم جستجو کنند. بسیاری از زوجین جوان، پس از شروع زندگی و برخورد با چالش‌های احتمالی آن، در وهله اول، انتخاب خود را اشتباه می‌پندارند و نسبت به اصل زندگی مشترک و همسر خود تردید می‌کنند و کمترین نقش را برای خود در به وجود آمدن تعارضات قائل می‌شوند و به دلیل این عدم توجه و آگاهی، مسئولیت‌پذیری کمتری نسبت به رفع تعارضات از خود نشان می‌دهند؛ اما الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» تلاش می‌کند تا حد ممکن، سطح آگاهی نسبت به ازدواج را در میان خواستگاران (قبل از ازدواج) بالا ببرد تا حتی اگر تعارضات احتمالی پس از ازدواج شکل گرفت، افراد مسئولانه با آن مسائل برخورد کنند و قدرت سازگاری تاب‌آوری بیشتری برای رفع مشکلات داشته باشند. اثربخشی روش مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، در پژوهش دیگری مورد بررسی محقق قرار گرفته است (سید حسن طهرانی، کاکابرایی و امیری، ۱۴۰۰).

طبق پژوهش سالی (۲۰۲۲)، زوج‌هایی که مشاوره قبل از ازدواج دریافت می‌کنند، بیشتر از سایرین از ازدواج خود راضی هستند و این رضایت در پرتو «نظریه مشاوره رفتاری خانواده» که در آن رفتار انطباقی تغییر می‌کند و به موفقیت زناشویی کمک می‌کند، تبیین می‌شود، بنابراین داشتن مبنای نظری در مشاوره ازدواج اهمیت دارد. در پژوهش حاضر

پس از بررسی آموزه‌های دینی (به‌عنوان مبنای انسان‌شناسی) و نیز بررسی و تطبیق نظریات روان‌شناسی و نیز تجربیات متخصصان داخلی، مبنای نظری معرفی‌شده درباره انتخاب همسر چهار بُعد «سلامت، تشابه، تناسب و مهارت» دریافت و معرفی شد. «سلامت» فردی و خانوادگی، «تشابه» در ویژگی‌های فردی و خانوادگی، «تناسب» در ویژگی‌های جنسیتی و «مهارت» در کنترل و تنظیم هیجانات و توانایی حل مسئله در تعاملات بین فردی. این بدین معنی است که به هر میزان این چهار عامل در انتخاب همسر موردتوجه و بررسی قرار بگیرد، انتظار می‌رود زوجین پس از ازدواج، سازگاری بیشتری در ارتباط با همسر خود داشته باشند. یکی از ویژگی‌های نوآورانه الگوی مشاوره‌ای «آگاه»، ارائه این چهارچوب منسجم فکری به مشاور و مراجع است تا همه ملاک‌های مختلف برای انتخاب همسر را در قالب این چهار بُعد بسنجند و از پراکندگی ذهنی و سردرگمی برای بررسی معیارهای مطرح در ازدواج خلاصی یابند. درعین حال این چهار بُعد برای عموم افراد قابل فهم است و مشاور را از بکار بردن اصطلاحات تخصصی که به‌طور معمول درک آن برای مراجعین دشوار است، بی‌نیاز می‌کند و آگاهی بهتری به مراجعین می‌دهد. از طرفی این چهار بُعد فارغ از مبنای فکری و فرهنگی، برای همه مراجعین با باورها و فرهنگ‌های مختلف قابل اجرا است و وابسته به فرهنگ نیست، در نتیجه قابلیت استفاده برای همه اقوام و ملیت‌ها را در جهان دارد. حتی همه افراد با تفاوت‌های فردی و شخصیتی و نگرشی مختلف، می‌توانند در قالب این چهار بُعد و نیز بر اساس اولویت‌ها و اصولشان، به بررسی طرف مقابل ازدواج بپردازند و نسبت به آن آگاهی یافته و به تصمیم برسند.

اهمیت چهار بُعد سلامت، تشابه، تناسب و مهارت در رضایت‌مندی زناشویی، با بیان‌ها و تبیین‌های مختلفی در پژوهش‌های متخصصین همسو است. بر پایه پژوهش خدادادی و همکاران (۱۳۹۹)، زوجین رضایتمند از مهارت حل تعارض برخوردارند و سبک حل تعارض سازنده موجب حفظ انعطاف‌پذیری می‌شود. این یافته، بُعد «مهارت» در روش مشاوره «آگاه» را تأیید می‌کند. همچنین علیزاده فرد و رزاقی (۱۴۰۰) در پژوهش خود بیان می‌دارند که بنیان اخلاقی مراقبت، وفاداری و پاکی، تأثیر مستقیم بر تعهد دارد و

بالا بردن تعهد نیز موجب افزایش رضایت زناشویی می‌شود. این مفهوم با بُعد «سلامت» و «مهارت» در روش مشاوره «آگاه» همسو است. بنا بر پژوهش نوری، فرحبخش، اسمعیلی و کریمی (۱۴۰۰)، در مشاوره پیش از ازدواج، مشاور می‌بایستی کفویت زوجین را در عوامل فردی و عوامل خانوادگی موردبررسی قرار دهد. همچنین بنا بر یافته غلام‌زاده (۱۳۹۸) همسانی میان دو فرد نه تنها آنان را به سوی یکدیگر جذب می‌کند، بلکه پیوند و وصلت ایشان را استوارتر می‌سازد. این یافته‌ها با مفهوم «تشابه» در روش مشاوره «آگاه» همسو است. اهمیت «تناسب» ویژگی‌های جنسیتی در رضایت‌مندی زناشویی نیز در پژوهش‌هایی موردبررسی قرار گرفته است. تاجیک صفا، بنی‌اسدی و خضری مقدم (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان دادند که بین نقش‌های جنسیتی با سازگاری و رضایت زناشویی رابطه معنادار وجود دارد. یافته‌های پژوهش محمدی و محمدی (۱۳۹۴) نیز نشان می‌دهد نقش‌های جنسیتی مردانه می‌تواند رضایت زناشویی مردان را افزایش دهد ولی رضایت زناشویی زنان تحت تأثیر عوامل دیگری است. این در حالی است که در پژوهش مذکور، زنان نمونه موردبررسی، به ایفای نقش‌های مردانه گرایش بیشتری داشتند، یعنی کمتر در نقش خود رفتار می‌کنند! همان‌گونه که در پژوهش حاضر ملاک‌های انتخاب در چهار محور سلامت، تشابه، تناسب و مهارت، دسته‌بندی شده، گلزاری و کمن (۱۳۹۴)، اسمعیل طلایی، شریعتمدار، برجعلی، فرحبخش و خونین زاده (۱۳۹۸) و اختیاری امیری و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهش‌های خود ملاک‌های ازدواج را شامل مواردی دانسته‌اند که ذیل چهار بُعد مطرح شده در روش «آگاه» می‌گنجد. گلزاری و کمن (۱۳۹۴) ملاک‌های لازم برای بررسی در ازدواج را این‌گونه دانسته‌اند: ظاهر، سن، سطح و رشته تحصیلی، وضعیت اجتماعی و سطح خانواده‌ها، فرهنگ خانواده، همسانی فکری و عقیدتی در مسائل اجتماعی و سیاسی، شغل، تندرستی، استقلال، مسئولیت‌پذیری، حسن خلق، پاک‌دامنی، میزان برون‌گرایی، سلامت روان، سلامت شخصیت، دین‌داری و ایمان، شایستگی خانوادگی، راست‌گویی، سخاوت و بخشندگی (برای مردان) و انگیزه و توان فرزندپروری. اسمعیل طلایی و همکاران (۱۳۹۸)، در تعیین ملاک‌های موردنیاز در ازدواج، ویژگی‌های ایمان،

کفویت اعتقادی، مسئولیت‌پذیری، پاکدامنی، داشتن صلاحیت اداره زندگی مشترک، اصالت خانواده و کفویت شخصیتی، فرهنگی و فکری، قومیت خانواده، شغل، سوابق خانواده، روایت کنونی فرد و اهدافش را از نکات مهم برای انتخاب همسر و شایسته‌ارزیابی دانسته‌اند. اختیاری امیری و همکاران (۱۳۹۷) نیز در پژوهش خود با محور قرار دادن مفهوم «کفویت»، فرآیند مشاوره پیش از ازدواج مبتنی بر فرهنگ ایرانی-اسلامی را بر اساس ارزیابی شرایط علی (زمینه‌ای) شامل موارد ذیل دانسته‌اند: بستر فردی، بستر خانوادگی، میزان بلوغ، سبک زندگی، نیازها، خواسته‌ها و اهداف، ایمان، تقوا، اخلاق نیکو و کفویت و شرایط مداخله‌گر (موانع) نیز شامل اختلاف خانواده‌ها، شتاب‌زدگی، مقاومت، عدم تعهد، تحولات اجتماعی، سخت‌گیری و تمایزات فرهنگی است.

یکی از راهبردهای روش مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، آگاهی‌بخشی و آموزش هر یک از طرفین ازدواج برای نحوه تعامل با دیگری (در صورت تصمیم به ازدواج) است. همسو با این یافته، از دیدگاه نوری، فرحبخش، اسمعیلی و کریمی (۱۴۰۰)، در مشاوره پیش از ازدواج، مشاور می‌بایست آن دسته ویژگی‌های رفتاری که در افزایش یا کاهش رضایت زناشویی مؤثر است را ارزیابی کرده و به زوجین بشناساند و در تقویت و بهبود این عوامل به آنان کمک کند. همچنین مشاور می‌بایست مهارهایی که در رضایت زناشویی مؤثر است، یا مهارت‌هایی که نبود آنها در کاهش رضایت زناشویی نقش دارد را در زوجین در آستانه ازدواج ارزیابی کند و در صورت نداشتن مهارت کافی به آنان آموزش دهد.

الگو مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، علاوه بر رویکرد روشن، دارای راهبردهای اساسی، تکنیک‌های عملیاتی و مراحل اجرایی مشخص است. نکته حائز اهمیت الگوی «آگاه» این است که در عین داشتن یک چهارچوب منسجم، برخلاف برخی از روش‌های مشاوره‌ای موجود، فرآیند مشاوره بر اساس دستورالعمل‌ها یا پرسشنامه‌های بسته پاسخ و کاملاً ساخت‌یافته نیست، بلکه برای تجربه و دقت نظر تحلیلی مشاور نیز اهمیت قائل است، چه اینکه یک مشاور باتجربه می‌تواند با مشاهدات دقیق خود در جلسات مشاوره، شناخت

نسبتاً قابل قبولی نسبت به ویژگی‌های هر یک از دو طرف ازدواج پیدا کرده و برای بازخورد دادن از آن بهره بگیرد.

با توجه به آنچه گفته شد به نظر می‌رسد سامان‌دهی الگوهای مشاوره بومی در حوزه‌های مختلف از جمله مشاوره پیش از ازدواج، مورد نیاز می‌باشد. تدوین الگوی مشاوره پیش از ازدواج بومی همراه با دستورالعمل‌های اجرایی و کارآمد، می‌تواند علاوه بر جلوگیری از اتخاذ روش‌های غیر تخصصی یا سلیقه‌ای، موجب ارتقاء کیفیت انتخاب همسر و ازدواج و در نتیجه افزایش سطح سلامت خانواده ایرانی شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود (۱) برای توسعه الگوی مشاوره پیش از ازدواج، دستورالعمل‌های اجرایی بیشتری معرفی و مورد ارزیابی پژوهشگران قرار گیرد. به عنوان مثال نحوه ارائه بازخورد به مراجعین در خصوص تناسب شخصیتی در ازدواج مدون شود. (۲) پیشنهاد می‌شود اثربخشی الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، در میان جوامع مختلف ایرانی و در بازه‌های طولانی‌تر پس از ازدواج مورد بررسی قرار گیرد (۳) پیشنهاد می‌شود با توجه به تنوع فرهنگی کشور، پیوسته‌های منطقه‌ای یا محلی شناسایی و به الگوی مشاوره ازدواج افزوده شود. (۴) پیشنهاد می‌شود بسته‌های آموزش گروهی مهارت‌های قبل و بعد از ازدواج با توجه به الگوی فرهنگی ایرانی-اسلامی تدوین و برای استفاده عموم جوانان ترویج شده و در دسترس قرار گیرد. (۵) با توجه به کمبود ابزارهای ارزیابی روانی متناسب با فرهنگ ایرانی-اسلامی، پیشنهاد می‌شود ابزارهای تشخیص تناسب ازدواج، با توجه به عناصر فرهنگی کشور، برای کمک به مشاورین ازدواج، طراحی و هنجاریابی شود.

منابع

- اختیاری امیری، راضیه؛ فرحبخش، کیومرث؛ کلانتر هرمزی، آتوسا؛ سلیمی بجزستانی، حسین (۱۳۹۷). تدوین و ارائه الگوی مطلوب مشاوره پیش از ازدواج مبتنی بر فرهنگ اسلامی- ایرانی. *نشریه پایش*، سال هفدهم، شماره چهارم، مرداد- شهریور ۱۳۹۷، ۴۴۲-۴۳۱.
- اسمعیل طلائی، فاطمه؛ شریعتمدار، آسیه؛ برجعلی، احمد؛ فرحبخش، کیومرث و خونین زاده، محمدحسین (۱۳۹۸). *خواستگاری مبتنی بر آموزه‌های اسلامی بر اساس تحلیل کیفی قرآن کریم*. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۰(۴۰)، ۱-۲۸.
- اشتراوس، انسلم؛ کرین، جولیت (۱۳۹۸). *مبانی پژوهش کیفی فنون و مراحل تولید نظریه زمینه‌ای*. ترجمه ابراهیم افشار (۱۳۹۱)، تهران: نشر نی.
- اصلانی، خالد (۱۳۸۳). نقش مهارت‌های ارتباطی بر کارایی خانوادگی دانشجویان متأهل. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۱۴، ۱۲۴-۱۰۳.
- اعزازی، شهلا (۱۳۷۶). *جامعه‌شناسی خانواده*، ه تهران، روشنگران و مطالعات زنان.
- بصیری، هدی (۱۳۸۹). *خانواده و زناشویی به مثابه فراگرد مبادله*. <http://anthropology.ir/node/7540>
- تاجیک صفاء، سعیده؛ بنی‌اسدی، حسن؛ خضری مقدم، نوشیروان (۱۳۹۵). *بررسی رابطه ویژگی‌هایی زنانگی و مردانگی با سازگاری و رضایت زناشویی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید باهنر. کرمان. ایران.
- جبرائیلی، هاشم؛ زاده محمدی، علی؛ حیدری، محمود (۱۳۹۲). *تفاوت ملاک‌های انتخاب همسر بین دو جنس*. *خانواده پژوهی*، ۹(۳۴)، ۱۵۵-۱۷۱.
- جهاندوست دالنجان، سوسن؛ علاء‌الدینی، زهره؛ براتی، هاجر (۱۳۹۹). *نقش هوش موفق و همدلی عاطفی در رضایت زناشویی با در نظر گرفتن نقش تعدیل گر سن*. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱(۴۱)، ۱۵۶-۱۳۹.
- حسین خانی نایینی، هادی؛ جان بزرگی، مسعود و مهram، بهروز (۱۳۹۳). *بررسی نظریه‌های همسرگزینی و نقد آن‌ها با تکیه بر منابع اسلامی و روان‌شناسی*، *فصلنامه روان‌شناسی و دین*، ۷(۱)، ۳۱-۴۶.

خدادادی سنگده، جواد؛ کلائی، اعظم؛ گوهری پور، مرتضی (۱۳۹۹). تدوین الگوی مفهومی رضایت از ازدواج در بستر خانواده سالم: مبتنی بر بافت فرهنگی. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۱ (۴۱)، ۲۷-۶۰. doi:10.22054/qccpc.2020.41451.212.60-27

دی آنجلس، باربارا (۱۹۹۶). *آیا تو آن گمشده/م هستی؟* ترجمه هادی ابراهیمی (۱۳۸۴). تهران: انتشارات نسل نواندیش.

رستمی، مهدی؛ نوابی نژاد، شکوه؛ فرزاد، ولی اله (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش مهارت‌های پیش از ازدواج مدل تحکیم ازدواج پیش از شروع (SYMBIS) بر الگوها و آسیب‌های زوج نامزد. *خانواده‌درمانی کاربردی*، ۱ (۱)، ۳۵-۵۳.

رضوی، سید حسین؛ جزایری، رضوان السادات؛ احمدی، سید احمد؛ اعتمادی، عذرا (۱۳۹۸). مقایسه تأثیر برنامه آماده‌سازی پیش از ازدواج بر اساس مدل اولسون و بسته مشاوره پیش از ازدواج بومی بر مشکلات دوران عقد زوجین. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۵ (۵۸)، ۱۸۱-۱۹۵.

ساروخانی، باقر (۱۳۷۵). *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، چاپ دوم، تهران: سروش.

سلطانی، مهدی (۱۳۹۰). الگوی ساختار خانواده مطلوب از دیدگاه اسلامی. *معرفت فرهنگی اجتماعی*، ۳، ۱۷۱-۱۴۳.

سید حسن طهرانی، محمد؛ کاکابرابی، کیوان؛ امیری، حسن (۱۴۰۰). تدوین الگوی چهار وجهی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه» با نگاه بومی و فرهنگی و بررسی اثربخشی آن بر آگاهی، پذیرش، مسئولیت‌پذیری و سازگاری زناشویی زوجین. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۲ (۴۶)، ۲۳-۵۲. doi: 10.22054/qccpc.2021.44313.2481

شکری، آرزو؛ شفیع‌آبادی، عبدالله؛ دوکانه‌ای فرد، فریده (۱۴۰۰). مدل یابی ساختاری قدرت ایگو با موفقیت شغلی و میانجیگری رضایت زناشویی و عزت‌نفس. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۲ (۴۵)، ۲۳۸-۲۱۳.

علیزاده فرد، سوسن؛ رزاقی، مریم (۱۴۰۰). بررسی مدل ساختاری رابطه رضایت زناشویی با بنیان‌های شناختی-اخلاقی و تعهد زناشویی. *فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۲ (۴۷)، ۲۵۹-۲۸۲. doi: 10.22054/qccpc.2021.57896.2613

غلام‌زاده، ارسلان (۱۳۹۸). *ازدواج موفق*، تهران: انتشارات جالیز.

تدوین الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، با رویکرد تطبیقی...؛ سید حسن طهرانی و همکاران | ۳۳

فرخزاد، طناز (۱۳۹۱). بررسی مقایسه‌ای و رابطه‌ای بین سه نوع فاصله سنی بین زوجین، پنج نیاز اساسی گلاسر و سازگاری زناشویی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه الزهراء تهران.

گلاسر، ویلیام (۲۰۰۵). *تئوری انتخاب*، چاپ چهارم، ترجمه علی صاحبی (۱۳۹۳). تهران: سایه سخن.

گلزاری، محمود؛ کمن، محمدرضا (۱۳۹۴). الگوی همسرگزینی در مشاوره پیش از ازدواج گام‌به‌گام از آشنایی تا انتخاب. مجموعه مقالات همایش خانواده و تربیت جنسی، مشهد، ۷۱-۹۲.

گودرزی، محمود؛ شیری، فاطمه؛ محمودی، بختیار (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش مؤلفه‌های خانواده‌درمانی شناختی رفتاری بر تعارض والد فرزندی و تعارض زناشویی. *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۲(۴ پیاپی ۴۸)، ۵۵۱-۵۳۱.

محمودی، رؤیا؛ محمدی، مسعود (۱۳۹۴). پیش‌بینی رضایت زناشویی بر اساس نقش‌های جنسیتی (مردانگی، زنانگی). مجموعه مقالات دومین کنفرانس ملی روان‌شناسی و علوم رفتاری، تهران. <https://civilica.com/doc/349260>

مختاری، سمانه؛ یوسفی، زهرا؛ منشی، غلامرضا (۱۴۰۰). تأثیر آموزش پیش از ازدواج طرح‌واره محور بر ارزش‌های ازدواج و تصویر ایده‌آل از همسر در دختران مجرد. *زن و مطالعات خانواده*، ۱۴ (۵۴) ۱۴. doi: 10.30495/jwsf.2021.1925562.1548.

میر محمد صادقی، مهدی (۱۳۹۷). *آموزش پیش از ازدواج*. مشهد. به نشر (آستان قدس رضوی).
نصیرزاده، راضیه؛ رسول‌زاده طباطبائی، کاظم (۱۳۸۸). معیارهای فیزیکی انتخاب همسر در دانشجویان دانشگاه‌های تهران. *مجله علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی*. ۱۱(۱)، ۴۱-۵۰.

نوری، طاهره؛ فرحبخش، کیومرث؛ اسمعیلی، معصومه؛ کریمی، روح‌الله (۱۴۰۰). طراحی الگوی مشاوره پیش از ازدواج در نیروهای پلیس بر اساس رضایت زناشویی. *پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده*، ۹(۱)، ۲۹-۱.

Amato, P. R. (2007). *Studying marriage and commitment with survey data*. In S. L. Hofferth & L. M. Casper (Eds.), *Handbook of*

- measurement issues in family research, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bernstein, Flich, H. & Bernstein, Marcei T. (2003). *Knowing and treating marital differences*. Translated by Hamidreza Sohrabi, Second Edition, Tehran: Rasa Services.
- Birkelund, L (2003), "Who Marries Whom?", Educational Homogamy in Norway.
- Black-Kutner, R. (2020). *Self-Acceptance, Partner-Acceptance, and Forgiveness Relating to Marital Satisfaction*. Dissertation for the Degree of Doctor of Psychology Hofstra University Hempstead, N.Y.
- Bruhn, D. M. & Hill, R. (2004). Designing a Premarital Counseling Program. *The Family Journal*, 12(4), 389–391. <https://doi.org/10.1177/1066480704267233>
- Buss, D. M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses tested in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1–49.
- Buss, D. M. Barnes, M. F. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 559–570.
- Chiamaka, O. J. A. Emeka, A. N. & Samuel, U. E. (2020). Marital Distress among Police Personnel in Awka Metropolis: The Influence of Argument and Self-efficacy. *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, 10(4), pp. 11-19. Retrieved from: <https://journalarjass.com/index.php/ARJASS/article/view/30154>
- Clyde, T. L. Hawkins, A. J. & Willoughby B. J. (2019). Revising premarital relationship interventions for the next generation. *Journal of Marital and Family Therapy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/jmft.12378>
- Dibear, 2009, Factors In Human Mate Selection, Barrels of Information & How to Evolutionary and Social Approach, *Journal of Scientific Psychology*, p. 35-41.
- Glasser, W. (1995). *Staying together*. New York, Harper Perennial.
- Glasser, W. & Glasser, C. (2000). *Getting together and staying together*. New York, HarperCollins Publishers Inc. Guides. Retrieved from [www.infobarrel.com/ Factors In Human M.](http://www.infobarrel.com/Factors%20In%20Human%20M)
- Goldberg, H. (2016). *Relationship insights for men and the women in their lives. Handbook of Overcoming Fears of Intimacy and Commitment: 3th ed*. New York: Grove Press.
- Gurman, A. S. Lebow, J. L. Snuder, D. K. (2019). *Clinical Handbook of Couple Therapy, Fifth Edition*, The Guilford press, New York London.
- Hawkins A. J, Blanchard V. L, Baldwin S. A, Fawcett E. B. (2008). Does marriage and relationship education work? A meta-analytic study. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 2008; 76: 723-734.

- Hewitt, B. & Churchill, B. (2020). *Convergence and difference: Marriage and family life from a cross-cultural perspective Cross-Cultural Family Research and Practice* (pp. 57-102): Elsevier.
- Hughes, L. A (2002), “*Sociology: the core*”. New York, McGraw Hill Higher Education.
- Kamkar, A; Tobar, T. M (2000), “The attitude of Yasoodj University of Medical sciences student”, *Related To marriage.j of Armeqhan Danesh*, 4 (15,16):1-8.
- Kappen, G. Karremans, J. C. & Burk, W.J. (2019). *Effects of a Short Online Mindfulness Intervention on Relationship Satisfaction and Partner Acceptance: the Moderating Role of Trait Mindfulness*. *Mindfulness* 10, 2186–2199 (2019).
- Khallad, Y. (2005). Mate selection in Jordan: Effects of sex, socio-economic status, and culture. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22, 155–168.
- Klausli, J. & Gross, C. (2020). Premarital Education in the Catholic Church: Exploring Retrospective Perceptions of Effectiveness of a Theologically Oriented Program on Relational and Spiritual Outcomes. *Journal of Psychology and Theology*. <https://doi.org/10.1177/0091647120956965>
- Knox, David and Carolin, Schacht (2009), “*An Introduction to Marriage and the Family*”, 10th Edition, Amazon Publishing.
- Larson, J. H. & Holman, T. B. (1994). *Premarital predictions of marital quality and stability*. *Family Relations*, 43, 2, 228- 237.
- Larson, P. Smally, G. (2004). Intensive approach to premarital counseling. *Marriage & Family*, 7, 91-101.
- Li, N. P. et al. (2010). Mate preferences in the US and Singapore: A cross-cultural test of the mate preference priority model. *Personality and Individual Differences*, doi:10.1016/j.paid.2010.10.005.
- Marković, Z. (2000). Psychoanalytic conceptions of marriage and marital relationships. *FACTA Universitatis-Philosophy, Sociology, Psychology and History*, (07), 379-389.
- Motten, R. (2009). Understanding suicide: A brief psychological autopsy of Robert E. Howard. *International Journal of Reality Therapy*, 29(1): 54-59.
- Murray CE, Murray Jr TL. (2004). Solution-focused premarital counseling: helping couples build a vision for their marriage. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2004;30(3):349-58.
- Olson, D. H. & De Frain, J. (2006). *Marriage and Families: Intimacy, Strength, and Diversity* (5TH ed.). New York: Mcgraw-Hill Higher Education.

- Otero, M. C. Wells, J. L. Chen, K. H. Brown, C. L. Connelly, D. E. Levenson, R. W. Fredrickson, B. L. (2020). *Behavioral indices of positivity resonance associated with long-term marital satisfaction*. *Emotion*, 20(7), 1225-1233.
- Parhizgar, O. Esmaelzadeh-Saeieh, S. Akbari Kamrani, M. Rahimzadeh, M. & Tehranizadeh, M. (2017). Effect of Premarital Counseling on Marital Satisfaction, *Shiraz E-Med J.* 2017; 18(5):e13182. doi: 10.5812/semj.44693.
- Qian, Z. & Lichter, D. T. (2018). *Marriage markets and assortative mating in first marriages and remarriages in the USA Les marchés du mariage et l'homogamie sociale dans les premiers mariages et les remariages aux Etats Unis*. Marriage.
- Rice, P (1996), "Inter relationship, Marriage and families", California, mayfile, 194-217.
- Rusbult, C. E. Coolsen, M. K. Kirchner, J. L. & Clarke, J. A. (2006). *Commitment*. In A. L. Vangelisti & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships* (pp. 615-635). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Schoo, A. Habel, S. Bell, M. (2009). Choice Theory and Choosing Presence: A Reflection on Needs and the Filters of the Perceptual System. *International Journal of Reality Therapy*, 29(1): 24-25.
- Salley, Sheila Delores, "Premarital Counseling and Christianity: A Composition of Couples Intuition and Understanding as it relates to Marital Satisfaction" (2022). *Doctoral Dissertations and Projects*. 3355. <https://digitalcommons.liberty.edu/doctoral/3355>.
- Shoemake, E. G, 2007, Human Mate Selection Theory: An Integrated
- Sperechr, S; Hatfield, E (2015), "The importance of love as a basis of marriage", *Journal of Family Issues*, 38(3): 312-335.
- Sprecher, S. & Hatfield, E, (in press/2009), *Matching hypothesis*. In H. Reis & S. Sprecher (Eds.) *Encyclopedia of human relationships*, New York: SAGE.
- Stutzer, A. Bruno, S. (2006). Dose marriage make people happy, or do happy people get married? *journal of socio-economice*, 35(3):326-367.
- Stutzman, S. (2011). Premarital counseling and culture: A narrative inquiry of couples' insights. Graduate Theses and Dissertations. Iowa State University. *Journal of Family therapy*. 2011; 2:65-81.
- Ternholm, S. & Jensen, A. (1996). *Interpersonal communication*. New York: Washington publishing company.
- Todosijević, B. et al. (2003). Mate selection criteria: A trait desirability assessment study of sex differences in Serbia. *Journal of Evolutionary Psychology*, 1: 116-126.

- Torkian, S. Mostafavi, F. & Pirzadeh, A. (2020). *Effect of a Mobile Application intervention on Knowledge, Attitude and Practice Related to Healthy Marriage among Youth in Iran.*
- Vail, S. H. (2016). Reducing the divorce rate among Christians in America: Premarital counseling a prerequisite for marriage. *Journal Marriage and Family*, 80(16),1179-1198.
- Williamson, Hannah C. Trail, Thomas E.. Bradbury, Thomas N. & Karney, Benjamin. (2014). Does premarital education decrease or Increase Couples' later help-seeking? *Journal of Family Psychology*, Vol 28(1), Feb 2014, 112-117.
- Winch, R.F. (1967), an other look at the theory of complementary mate selection. *Journal of marriage and family*, vol 27.
- Wooldredge, J (1989), "Marriage choices in North Carolina: and virgina, 1969-71", *Journal of Marriage and Family*, 51: 465-81.

استناد به این مقاله: سید حسن طهرانی، محمد، کاکابرای، کیوان، امیری، حسن. (۱۴۰۱). تدوین الگوی مشاوره پیش از ازدواج «آگاه»، با رویکرد تطبیقی دینی، روان‌شناسی و بومی- فرهنگی، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۳(۵۲)، ۱-۳۷.

DOI: 10.22054/QCCPC.2022.64156.2830

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

